

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskernes Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Hans Knudsen.

Hr. Laurids Aastrups

Gen vordighedet.

Hans Knudsen:

Hr. Laurits Aastrups Genvordigheder

Skive Folkeblads Bogtrykkeri

Hr. Laurits Aastrups Genvordigheder.

Ved *Hans Knudsen.*

VESTLIGST I DOLLERUP SOGN i en Lavning ud mod Alhedens Flader ligger Falledsgaarde. Store frodige Plantager skærmer nu mod Nord, men Vest fra stryger Vinden uhæmmet om Straatagene paa de graa Kampestens Gaarde. Agerland, vundet ind fra Heden, breder sig nu til alle Sider, mens Lyngen kun hist og her søger at gøre sit gamle Herredømme gældende, thi for et Par Aarhundreder siden var det den, som herskede her. Falledsgaardes fattige Agre mødte da Lyng til alle Sider, og selv fik de Lov at springe i Lyng igen, naar de i nogle Aar havde været indtagne til Dyrkning og havde ydet Menneskene, hvad der kunde tilkomme dem efter den Behandling, de evnede at give deres Jorder.

Tre Gaarde ligger her og putter sig sammen i Lavningen for at finde en Smule Læ, og Folkene derude ved, at den østligste af dem er den gamle Præstegaard. Ingen Kirke øjnes derfra, og dog boede indtil 1876 Præsten for Dollerup, Finderup og Ravnstrup Menigheder ude i denne Ensomhed, hvor man sidst vilde søge Præstegaarden.

Magert var Kaldet, og knugende trist og ensom maa den daglige Tilværelse have været for de Præster, hvis Lod det blev at leve Livet her. Af sine Kirker

havde han kortest til Dollerup. Dertil maatte han drage Øst paa over den flade Hede, til Vejen i pludselige Kast skyder sig ned mellem Lyngskrænter med Egepur. Som Vejen sænker sig, vider Dalen sig ud, og Dollerup kullede Granitkirke med de hvide Gavle dukker frem af Dybet, baaret af en kraftig rundet Banke, der giver den beskedne Bygning Mynlighed over Byens Gaarde og Huse, som ligger og hygger sig dybest i Dalen for Kirkebakkens Fod.

Vandrede Præstemanden videre i samme Retning, sænkes Dalen dybere, og de mørke lyngklædte Skrænter hæver sig stadigt brattere og stoltere, indtil han naaede ud til den kildeklare Hald Sø, hvor Indreøens lyse Bøge skinner dobbelt festligt, naar man kommer fra Lyngens mørke Rige vester ude.

Muligt er mangan Præst fra Falledsgaarde draget den Vej, thi paa Hald boede Kirkernes Ejer, som ogsaa havde Kaldsretten og var Husbond for de fleste af deres Sognebørn, saa der kunde ofte blive Anledning til at vende sine Fjed derhen, og der var al Grund til at stræbe efter at bevare et godt Forhold til det mægtige Herskab. Denne Opgave blev ikke lettere, naar Naadigherren var en Tyran som Landsdommer Schinkel¹⁾, der netop ejede Hald paa den Tid, her er Tale om. Thi en nødvendig Følge af et godt Forhold til denne Herre blev saare let et mindre godt til andre Mennesker paa Grund af hans Stridbarhed og Herskesyge.

Dollerup var Falledsgaardepræstens Hovedsogn, men naar han skulde prædike Ordet i Annekserne, havde han fra sin Gaard 3 Fjerdingvej over Stanghede til Finderup, og mangan Søn- og Helligdag maatte han derfra videre Nord paa lige saa mange Fjerdingvej over Marker og Heder til Ravnstrup.

¹⁾ Om denne Herre se Jeppe Aakjær: Blichers Livstragedie II, S. 138 ff.

Han boede saaledes i den sydvestligste Udkant af hele Pastoratet paa et saare ensomt Sted, saa fjærnt fra Stiftsstaden, han kunde komme, medens de nærmeste Naboer til den anden Side var Alhedekolonisternes brogede og urolige Sværm.

Til dette fattige Embede kaldtes 1753 5. Januar Laurits Pedersen Aastrup. Han var født i Løvel 1724 11. Juli, men da dette Sogns Kirkebøger først haves fra 1730, kan man ikke ad den Vej erfare noget om hans Herkomst. Rimeligvis var han en Bondesøn fra Aastrupgaarde, som ligger i Løvel Sogn ud mod Skalsaaens brede Dalstrøg. Gaardene hørte under Sødal Gods, men Skifteprotokollerne derfra er for unge til at berette noget om hans fædrene Slægt. Han havde gaaet i Skole i Viborg, saa han var i det hele taget ikke ukendt med det Land og de Mennesker, han skulde virke iblandt.

Samme Aar, han tiltraadte Embedet, ægtede han Margrethe Dorothea, som var Datter af Præsten Jens Mouritsen Brask i Laastrup og døbt 1733 26. April i Højslev, mens Faderen var Degn der.

Skønt deres Samliv ikke var lutter Harmoni, blev hun dog Moder til 4 Sønner og 6 Døtre.

Aastrup synes straks efter sit Embedes Tiltrædelse at have haft Hjerte for dem, der led ilde, thi 16. Juli s. A. bad han om Hjælp af Viborg Hospital for en fattig og elendig syg Pige fra Ravnstrup, muligt dog med ringe Held, eftersom han 1758 (10. April) atter bad om Understøttelse for en fattig, syg Pige, „en Guds Korsdragere“ i Ravnstrup.

Han havde dog ikke boet længe i Falledsgaarde, før han ogsaa begyndte at klage paa egne Vegne, idet han 1754 3. Juli sendte Viborg Stiftsøvrighed en Skrivelse, hvori det vemodigst hedder: „Det er Gud og enhver, som kender det Sted, jeg beboer,

noksom bekendt, hvor stor Vandtrang jeg har, siden jeg maa hente al mit Vand $\frac{1}{3}$ Mil borte baade til Creaturer og mange Mennesker og desuden boer paa den yderste Pynt af alle mine trende Sogner“. Han beretter dernæst, hvorledes Landsdommer Schinkel paa Hald af særdeles Gunst og Medynk vil overlade ham en liden Avlings Drift i Finderup, som ligger ved Vand, Kirke og midt i Sognene, og bønfaller om, at dette Forslag, „der hverken forklejner Guds Ære, men meget mere kan tjene dertil“, maa blive godkendt.

Det blev det, thi 20. Juli kunde han bortforpagte Præstegaarden for sin Embedstid, og 11. Oktober skrev han fra Finderup til Biskoppen og fortalte om sin Glæde over Flytningen dertil. Denne Glæde er forstaaelig, og dog havde Falledsgaardens Ensomhed maaske været ham mere tjenlig.

De Finderup Bønder var nemlig ikke saa helt lette at komme til Rette med. De nægtede Degnen Jens Rasmussen Degnetrave og Smaaredsel (1757 18. November), og nogle af dem, som tilmed var Bispens Fæstebønder, plejede om Lørdagen at svire i en Beværtning i Gravene i Viborg og havde overfaldet fredelige Mennesker.

Helt ragede Aastrup uklar med dem i 1758 om Tienden. Som bekendt oppebares Korntienderne i gamle Dage paa Marken, idet Tiendeejerne sendte Tællere, som i Traverne tog hvert tiende Neg, men da Bønderne derfor ikke kunde køre deres Sæd hjem, før Tiendenegene var taget fra, sinkedes Indkørselen ofte betydeligt, naar de skulde vente paa Tællerne, og i vanskeligt Høstvejr kunde paa den Maade det gunstige Øjeblik let gaa tabt. Denne Oppebørsel paa Kærven ophørte helt ved de Tiendeforeninger, som ved Tiendekommissionernes Medvirkning sluttedes især i første Halvdel af 19. Aarh., men

Ordningen var saa iøjnefaldende uheldig, at Akkorder om Tiendens Afløsning med Penge eller Korn i Skæpper for en begrænset Periode var meget almindelig fra langt ældre Tid.

Straks efter sit Embedes Tiltrædelse havde saaledes Aastrup indgaaet en Akkord med Schinkels og Bispens Fæstebønder i Finderup om, at de i Stedet for Tiende skulde betale Penge og age Møg, og i Stedet for Smaaredsel skulde de grave og køre Tørv. Da Bønderne efter hans Mening ikke havde overholdt Kontrakten, opsagde han den i Nytaaret 1758 for Finderup Korntiendes Vedkommende, men Bønderne svarede med overhovedet intet at yde hverken Møg, Tørv eller Agning.

Han klager derfor til Bispen: „Da nu Tællingens Tid var for Haanden, vilde ingen Mand lade mig vide, at de vilde have deres Korn tiendet uden tre Mænd alene af Halds Bønder, som godvilligen fandt sig derudi. Da jeg indfandt mig hos Mændene for at oppebære min Tiende paa Ageren tilligemed Halds Tællere paa Kongens og Kirkens Vegne og begærer min Tiende, raaber alle Mænd som med een Mund, bander og sværger, jeg aldrig skulde faa min Tiende“.

For at undgaa, at denne Opsætsighed skulde blive andre til Forargelse, havde Aastrup derefter overgivet sine Tienderettigheder „til den gode Hr. Landsdommer Schinkel paa Hald, som nu ogsaa, Gud være lovet, haver allerede bragt Mændene til den Lydighed, at de maatte yde ham min Anpart Korntienden“. Overfor Bispen benægter Aastrup derfor, at Bønderne har nogen Grund til Klage. „Jeg er da uskyldig udi Mændenes uredelige Klagemaal og underdanigst udbeder mig Deres Højærværdigheds ydermere Assistance til Guds Ære, Mændenes Ydmygelse og mit Hjertes Glæde“.

Om Aastrup opnaaede denne Mændenes Ydmygelse til Guds Ære og sit eget fromme Hjertes Glæde, er uvist, men sandsynligt, fordi han var gaaet i Kompagniskab med Landsdommer Schinkel, som ikke havde for Skik at lade noget slippe sig af Hænde, som han en Gang havde faaet fat i, og denne Oppebæring af Præstekorntienden har han næppe paataget sig blot for at hjælpe sin Sognepræst, men fordi den, forvaltet med hans Brutalitet, nok skulde blive ham en indbringende Forretning.

I hvert Fald bedredes Forholdet til Finderup By-mænd ikke, og 3 Aar efter frembød der sig en god Lejlighed til at faa bragt Laurits Aastrup i en Stilling nok saa ydmyg som de opsætsige Bønders. I September indløb der nemlig en Skrivelse af følgende Indhold til Biskop Wøldike:

„Eftersom jeg finder mig høyligen forarsaget at anmælde efterskrevne for Deris Høyærværdighed, thi det bliver nu saa uforskammed og voldsom, at en christen for Samvittighedsnag ikke bør eller kand taalle det; der foruden har det nu træffed paa mig, at jeg er skeed Skade paa en Huus udi Finderup mig tilhørende, saaledes efter at jeg har gived Beboerne, navenlig Mætte Bærtelsdatter og sin Datter Forlov til, eftersom der var en ledig og afbolked Sted, udi Huused at indlege deres Torv. Imidlertid kom voris Sognepræst Hr. Laust Aasstrup, og efter sin ordinaire Maade var beskienked, som først spurde, om Byen nu skulde brændes af, hvorpaa hand udi sin Hastighed strax rændte til, stødte og reb en Væg ud med gandske uforskammede blaadige Æder og Skiændsord, hvorover Pigen blev forskrækkede, løb strax ind til Moderen og logte Døren efter sig, for hun tængte, at der var undt ved Præsten, hand strax bag efter, støtte Døren op, rev den af Hæslerne, kylte den ud af

Døren, kom saa ind, da Folken sad ved deris Mad, bandede og skiældede de arme Folk paa Ære og Velfærd, saa det varede over een Tiimme, gik saa ind til sin ægen.

En Tiimmes Tiid derefter kom hand igien, spurte om, horlænge di vilde blive her; endten skulle de strax flytte fra Byen, eller og hand ville flytte. Pigen, som sad og spandt paa sin Rok, svarede, at di skulde ikke blive der uden een kort Tiid, siden det var ham imod. For dette, at hun svarede, blev hand vred, skiøndt hand sagde strax, at det var langt fra, at di skulde flytte, thi hand kunde vel lide dem (men det var altsammen af en drukken Mund), thi strax gik hand til, slog Pigen i Hovedet og spurde, om hun skulde snakke, men hendes Præst var der, og hun skulde ikke heller spinde, løb saa til Rokken, tog den udi sine Hænder, løftede den udi Væiret og støtte den imod Gulved en 10 til 16 Gange og fik den med saadan Støden ikke i Støkker, tog saa samme og slog den saa længe paa Kandten af en Stoel, at den gik over udi 100de Stykker, rendte saa ud og ind til deris Naboe og der som tilforen hos de andre skiældte og bandte, fik nogle Æg at see, tog dem og slog dem mod Gulved tillige med anden ædende Vare og sagde til Konnen: „Æd nu Pannekagge di *Carnallie*“, bad saa Konen, at hun skulde hendte ham noget Brænddeviin, hun gik ud af Døren og lod, som hun vilde gaae af Frygt, men hand sagde: „Nei, jeg vil selv gaae“, gik saa og hendte en Botællie hos sig selv, kom derind og skiænkede Manden i Huuset og en anden Mand, som var derinde, samt og Konnen tillige med sig selv. Da Manden vilde ikke drikke længere med ham, tog Præsten Flasken og Brændevinnen og slog det udi hans Hoved, løb saa til forberørte Pige igien og romsteerede med hende, til det blev mørk, løb

saa ind til sin ægen og hændte en Løgte, da Pigen ikke vilde fly ham Lys, og kom igien med en Løgte, og hans Hustru med og skulde holde den for ham.

Da hand kom nu ind i Huuset, var Folkene gaaet ud af Frygt, og da løb han og støtte saa længe paa Kammerdøren, at Hængslerne blev krogede, og fik sin Tobakspibe i Stykker, som ligger der i Huuset indnu, med videre blev spuleeret.

For alt saadant er jeg høylig aarsaged at søge Deres Høyærværdighed paa Haanden om *ascistandsce*, eftersom jeg kand beviise det alt sammen, thi næsten den heele Bye var i Oprør. Er det nu saa, at Deres Høyærværdighed undslaar sig derfor, maa jeg selv nødes til paa en lovlig Maade at søge Undsætning og Hjelp.

Jeg paa det allerforderligst ydmygst begiærer Deres høye og gode *Recelussion*.

Hvornæst jeg i alledybest Underdanighed! lever og forbliver Deres Høyærværdigheds allerringeste Tienner.

Agerskov d. 4. September 1761.

Christen Jørgenssen“.

Efter at Christen Jørgensen saaledes havde givet Luft for sin kraftige Indignation over Præstens Færd, tøvede han en Snes Dage paa Svar fra Bispen inde i Viborg, men da han intet mærkede til, at hans Højærværdighed rørte paa sig, gjorde han Alvor af sin Trusel: selv paa lovlig Maade at søge Undsætning og Hjælp, thi den 26. September stævnedes Herredsfoged Peter Kold i Mønsted Laurits Aastrup til at møde den 6. Oktober paa Fjends Nørlyng Herreders Ting i Anledning af en Klage fra Christen Jørgensen, der var Forsvar for tvende Huse i Finderup og deres Beboere. Klagepunkterne var de samme som i

Skrivelsen til Bispen, kun med en Tilføjelse, som forværede Sagen:

„I skal endvidere bemeldte Tid omløbet med en antændt Tobakspibe baade i og uden Huset, ja sat Ild i nogle lyngede Tørv, saa den hele Finderup By lettelig derved kunnet geraadet i Fare“. Til samme Ting indstævnedes ti Vidner, alle af Finderup, samt Præstekonen, „i Fald noget under Vidnernes Udsigende maatte forefalde, som hende kunde anrøre“.

Laurits Aastrup, der næppe selv har haft nogen egentlig klar Forestilling om, hvad han havde foretaget sig hin Eftermiddag og Aften, blev imidlertid mere og mere ræd for, hvad de Vidneudsagn kunde komme til at lyde paa, og Dagen før han skulde møde i Retten, indgik han i Viborg et Forlig med Christen Jørgensen, som han siger: „For at det passerede ikke skal geraade de mig anfortroede Sjæle i mine Menigheder til ydermere Anstød og Forargelse“.

Det var et Forlig, der viste ham som en angrende Synder, thi han bekendte og tilstod, at han havde opført sig ubesindigt i Ord og Gerning, og tilbaged kaldte alt, hvad han i Ubesindighed havde talt og ud sagt, men desforuden betalte han Christen Jørgensen 20 Rdlr. i Erstatning for tilføjet Skade paa Huset og til Forsoning for den hans Husfolk foraarsagede Uro og Ulejlighed og yderligere 20 Rdlr. til for hans Omkostninger i Anledning af den paabegyndte Retssag. Endelig maatte han udrede 5 Rdlr. til fattige Præstenker i Viborg By og 5 Rdlr. til fattige i Finderup, Dollerup og Ravnstrup Sogne.

Hvis Laurits Aastrup nu troede, at Sagen var ude af Verden med dette dyrekøbte Forlig, skulde han snart erfare, at han havde gjort en daarlig Handel, thi selvom Christen Jørgensen nu frafaldt al Tiltale, saa havde han derfor ikke affundet sig med sine gejst-

lige foresatte. Christen Jørgensens Brev var jo naaet frem til Biskoppen, og selvom Ydmyghed kan pryde en Kirkens Tjener, saa var dog det sluttede Forlig af en saadan Beskaffenhed, at der maatte skrides ind.

Biskop Wøldike agtede heller ikke at lade Præsten slippe for det Køb, thi skønt Christen Jørgensen intet hørte fra ham, havde han allerede 12. September henvendt sig til det af samme Præsts Sognebørn, som i alle Maader var Sjælesørgeren mest værdig, nemlig Schinkel paa Hald. Han var nemlig Christen Jørgensens Husbond og saaledes den, man havde at holde sig til i et saadant Tilfælde.

Biskoppen sendte Schinkel en Genpart af Christen Jørgensens Klage og henstillede at lade Aastrup paa lovlig Maade søge for Retten og tage Tingsvidner paa hans Adfærd. I det Tilfælde, at Schinkel ikke vilde anlægge Søgemaal mod Præsten, saa at der blev Forlig i Sagen, vilde han tage andre Forholdsregler.

Da han derefter blev underrettet om det beskæmmende Forlig, Laurits Aastrup havde maattet tage til Takke med, beordrede han 12. Oktober den brødefulde Præsts nærmeste foresatte, Provst i Nørlyng Herred og Stiftsprovst i Viborg, Jakob Hasse, til at kalde Synderen for sig og i Nærværelse af de to andre Sognepræster for Sortebrødre og Graabrødre Kirker „paa det skarpeste og eftertrykkeligste reprimandere“ ham „ikke alene for den af hannem i forberørte Tilfælde begangne store Forargelse, men endog for adskillige andre *énormiteter*¹⁾ baade i Embede og Levnet, som nu i disse Dage er bleven mig af troværdige Folk berettet af hannem forhen Tid efter anden at skal være begaaet og forøvet, saasom med Drukkenskab baade i sit eget Hus og i Værtskaber,

¹⁾ Afskyeligheder.

Kirketjenestens Forsømmelse i Dollerup Kirke engang formedelst verdslig Handtering, ond Forligelsemaal med sin Hustrue, Forsømmelse i at besøge de syge, da en derover uden at blive betjent med *Sacramentet* skal være bortdød, uanstændig og utilladelig Haardhed i Ord og Adfærd mod de unge, som gaa til ham for at præpareres til *Confirmationen*, hans utilbørlige Forhold udi en vis Købmands Hus her i Byen, hvor han ofte skal have vist sig noget *brutal* og engang udi Drukkenskab slaaet Glasse, Thekopper og andet ned, saa at Købmanden med Hustrue og Folk har maattet retirere sig for ham og forbyde ham Huset“. Alt dette skulde Stiftsprovsten „føre ham til Gemytte og trohjærtig formane ham, at han retter og bedrer sig, og om alt forbemeldte tage hans Tilstaaelse, at han kender sig skyldig, fortryder sit hidtil førte let-sindige og en Præst aldeles uanstændige, ja, strafværdige Levned, lover Forbedring, og saafremt han nogen Sinde i slig eller anden Forargelse skulde betræffes, da denne Sag at staa ham aaben for“.

Hr. Laurits Aastrup var nu haardt i Klemmen, hvad hjalp det dyre Forlig med Christen Jørgensen over for slige tunge Klager fra den biskoppelige Stol. I sin Nød har han sikkert søgt til sit mest formaaende Sognebarn, Landsdommeren paa Hald, og denne, som ikke var ganske ukendt med, hvilke Forløbelse et hastigt Sind og stærke Drikkevarer kan forføre et skrøbeligt Menneske til, lod ikke sin Sjælesørger i Stikken, selv om Præstens Handlemaade i nogle Henseender var saa afvigende fra, hvad han plejede at gøre i slige Tilfælde, at den forekommer ham helt ubegribelig.

27. Oktober sendte han Biskop Wøldike sin Mening om Sagen, idet han som Indledning beklager, at hans maadelig Helbred hindrer ham i at aflægge hans Høj-

ærværdighed sin Compliment, saa at han i Stedet maa incommodere med en Skrivelse, hvilket Nutiden ikke beklager, da den saa vilde have været et for denne Personlighed højest karakteristisk Brev fattigere.

Han beder om, „at Deres Højærværdighed vil af særdeles Gunst og Godhed have mueligste Medlidenhed over Præsten Hr. Aastrup, thi omendskiønt hand i nogen Skrøbelighed hafde overiilet sig, saa er det dog langt fra passeret saa grovelig og beskiæmmelig, som Hr. Aastrup ved Forliiget, da hand meget daarligen overloed sig til hands Contra-Parter at gjøre med ham, hvad de vilde, har tilstaaet og kiendt sig skyldig udi, hvilket ethver fornuftig Menneske let kand begriibe at være indgaaet udi overmaade stor Forvirrelse, fordi ingen, som har sine sunde Sandser, kunde saaledes *abuser*¹⁾ at udgive Penge for et saa skammelig Forlig til egen Vanære, meget større end nogensinde kunde beviises.

Gud velsigne Deres Højærværdighed og opmuntre Dem til Medliidenhed formedelst Mandens saa mærkelige Forløbelse, at hand selv har gjort sin onde Sag verre, end hands Uvener paa loulig Maade kunde gjøre det, dernæst ogsaa af een Christelig Medynk over hands dydige Koene og mange smaae Børn. Hand lover god Forbædring, og ieg haaber vist, at denne Farlighed udretter meget til det beste for Fremtiden, allerhelst hand dog i sig selv, og naar hand er ved sig selv, er en meget god Mand baade i Lærdom og Omgjænge.“

Forinden havde ogsaa Aastrup selv ved en Skrivelse af 9. Oktober søgt at stemme Bispens gunstigere mod sig ved at berette om, hvilken Overlast han havde været ude for, uden at man kan paastaa, at hans

¹⁾ Begaa den Misbrug.

Fremstilling af, hvad der var overgaaet ham i nogen Maade sætter ham i et skønnere Lys, da den kun vidner om, i hvilken Grad han selv havde undergravet sin Stilling i Sognet.

Han begynder med at beklage sig over, hvorledes han beegnes og tilredes af de Mennesker, der bærer frem af deres onde Hjerters „Liggende-fæer“. De har forholdt ham berettigede Indkomster med Smaaredsel og ført Klagemaal om ham, „der ere i største Del den dyrebare Sandhed modstridendes,“ og nu paa det sidste havde han maattet taale, at onde Mennesker i offentlige Forsamlinger overvældede og angreb ham „paa Embedet, Ære og Liv“. Saaledes havde en Karl ved Navn Erik Jensen fra Bispestolens Gods den 13. September ved et Trolovelsesgilde i Finderup kastet sig ind paa ham og begyndt med stærk Røst saaledes: „Præsten er Pinedød en Hunds-fott, en Skælm, en Carnalie og Djævelen skal regere ham, han har bagtalt mig“. „Jeg skal,“ raabte han med forrige Ed, „slide ham som en Hund, jeg skal se hans Blod rinde, inden jeg kommer af Huset.“ Ogsaa paa Finderup Gade havde han skældt og bandet Præsten og med høje Skrig raabt, at han vilde og kunde prædike lige saa godt som Præsten og sagt: „Jeg er Mand for Præsten, jeg kan betale 100 Daler, ja 1000 Rdlr. inden i Morgen Aften.“

Om sin egen Sagtmodighed under alt dette beretter Aastrup saalunde: „Jeg uskyldige forhadte Mand, der sad i Frygt for hastig Overvold, mestendels tav stille, og som ikke uden Fare kunde komme ud af Huset, bad ofte om Fred og forestillede, jeg altid havde elsket hannem, siden han gik til Confirmation hos mig og var næsten den villigste og fligtigste til at læse samme Tid. Saa mange Vidner, som der vare i bemeldte Hus til Stede og

saa og hørte Menneskets Opførsel, saa lidet gøres det fornøden at søge Sandheden i nærværende min Klage-maal ved Tingsvidner og Rettergang optaget, uden for saa vidt det maatte behage Deres Højærværdighed som min højgunstige Forsvar og bemeldte Erik Jensens Hoved og Hosbond at indfordre sine egne Bønder til Sandhedens Opdagelse og Bekræftelse

Sagen i sig selv overlader jeg til Gud og Deres Højærværdighed med Taalmodighed forventende, at Ret, om ikke her saa dog hisset, kommer til Retfærdighed, og er i saa Maade fornøjet med den *revange*, som Deres Højærværdighed vil højgunstigst erhverve og forunde mig, uden den jeg ellers aldrig kan vide mig sikker uden Overvold enten i offentlige Forsamling eller uden for. Gud hjælpe mig og staa mig bi, der af Hjertet vil bede godt for alle endog for mine Uvenner. Gud bøj Deres Højærværdigheds Hjerte til mig med *assistentce* i Raad og Daad, der i alle Maader med største *soumission* henlever Højædle og højærværdige Hr. Biskop Andreas Wøldike højgunstige Hr. Fader, Deres underdanigste Tjener og tro Forbedere hos Gud.

Laurits Aastrup“.

Dette lidet tiltalende Forsøg paa selv at blive hvidere ved at sværte en anden lykkedes dog ikke. Biskop Wøldikes egenhændige Paategning paa den indkomne Skrivelse vidner om, at han saa klart paa Sagen, thi han noterer:

„1) En ugrundet Klage over de Ting, som hand ved sit eget slette Forhold haver paadraget sig.

2) En billig Klage over Eric Jensens . . . meget grove Adfærd . . . “

Endnu havde Aastrup ikke været stedet for Stiftsprovsten og de to Embedsbrødre fra Viborg. I en Skrivelse af 17. Oktober havde han lovet Stifts-

provsten at føre Tingsvidne paa sin forholdsvis Uskyldighed, men der kom intet Tingsvidne, og 16. December, en af de sorte Dage kort før Jul, maatte han indfinde sig i Viborg.

Han medbragte et langt Forsvarsskrift; men de Grunde, han anfører for, at han ikke har erhvervet det lovede Tingsvidne, tyder ikke paa en god Samvittighed. „Dog siden saadant vilde medtage megen Tid, Ulejlighed og en Hoben Pengespilde for mig fattige Mand, som sidder med Kone og mange smaa, umyndige og uforsørgede Børn i et ringe Kald eller Levebrød, hvor jeg næppe, som enhver ved, kan have den allernødtørftigste Udkomst, har jeg til denne Tid ladet saadant bero, og altsaa ej uden højeste Nødvendighed griber til dette Middel, i det Haab, at mine Anklagere ikke drister sig til at godtgøre disse deres Beskyldninger, og at saadanne uden nogen Slags Bevis fremførte Klagemaale ikke af min fromme, høje og gunstige Øvrighed bliver taget i nogen *regurde*.

Det skal ellers være langt fra, at jeg skal nægte den rene Sandhed, og endnu mindre vil jeg herved gøre mig engleren, efterdi jeg destoværre daglig hos mig selv kan befinde Skrøbeligheder og særdeles derudi, at jeg hastigere, end jeg ønskede, kan op-hidses til Vrede, besynderlig, naar jeg af slette Gemytter beegnes med en uanstændig Opførsel, nedrige Talemaader eller slet Svar, som nok desværre er bekendt, hvilket og har været Aarsagen, at jeg den 1ste September sidstleden i Overilelse muligen kan have udeladt mig med saadanne Ord, som jeg hellere ønskede at været indeholdte, eller og i anden Opførsel vist nogen større Hidsighed, end jeg selv vilde, mens da saadant med vedkommende d. 5. Oktober næstefter mindelig, eftersom jeg tog Pauli Ord til Hjerte

1. Cor. cap. 6 V. 7¹⁾), er afgjort, skønt ved et saadant Forlig, som jeg aldrig havde indgaaet, naar jeg modgjorte Løfte kunde forestillet mig deraf andre eller saa betydelige Svitter²⁾), haaber jeg, samme for Eftertiden ikke bliver regnet mig til Last.

At jeg skulde være genegen til Fylderier eller Drukkenskab, saadant skal aldrig sandfærdig kunne bevises og mindre befindes, efterdi jeg ganske har abandonnerit³⁾) al Slags stærk Drik.“

Alle andre Klagepunkter benægtede han ogsaa, og om sit Forhold overfor Konfirmanderne hævdede han: „Min Omgang med de unge, som gaar til mig for at præpareres til Confirmation, tør jeg baade for Gud og min foresatte Øvrighed være bekendt og har i den Del langt større Aarsag til at besvære mig over dem end nogen af dem over mig, særdeles da jeg fast ene maa (som nu er sket i 9 Aar) bære Byrden saavel med Catechisation som Information baade i og uden Kirken og saaledes maa være baade Præst og Skoleholdere, hvilket jeg og for hans Højærværdighed selv forhen skriftlig har andraget. Og hvad den sidst bemeldte Post betræffer, da vil jeg ikke haabe, at nogen, der enten vil tale eller skrive uden Passioner, og bliver ved Sandheden, skal kunne beskyldes mig for *brutalité*.“

Dette vidtløftige Forsvar synes dog ikke at have virket stærkt overbevisende paa Provsten og hans Assessorer, thi derefter foreholdt denne Laurits Aastrup: „Hvor klart det var af det her foranførte, at hans Levnedforhold havde hidindtil været saa uforsigtig

1) 1. Corinthier 6. Kap. 7. Vers: Overalt er det jo allerede en Fejl iblandt Eder, at I have Sager med hverandre. Hvi lide I ikke hellere Uret? Hvi lade I Eder ikke hellere besvige?

2) Svitter: Følger.

3) Abandonnerit: opgivet.

og usømmelig, at han dermed har vanæret sit Embede og Stand, ikke uden mange Menneskers Forargelse, desaaarsage Provsten maatte spørge, om han ikke da i Følge heraf til Guds Ære og hans egen Samvittigheds Lettelse vilde tilstaa for denne Samling, at hans Levnet havde været forargelig?

Hvortil Hr. Aastrup svarede, at hvad der hidindtil kan have været forargeligt, vil han herefter ved Jesu Naade søge at forbedre, og følgelig lover, om han nogensinde, som Gud forbyde, skulde i nogen Forargelse betræffes, dette da at staa ham aaben.

Til saadan hans hellige Forsæt, som vi vil ønske at være alvorlig, forlene Gud ham Naade, Bistand og Velsignelse. — Med hvilket Ønske vi slutter denne Forretning, som med vore Hænders Underskrift bekræftes.

J. Hasse. Sadolin. F. Astrup. L. Aastrup.

Efter disse fromme Ønskers Udtalelse over sit syndige Hoved og efter at have underskrevet dette beskæmmende Dokument, kunde Hr. Aastrup trøstigt drage hjem til Finderup og forberede sine Juleprædikener. Denne Gang var han sluppet med en Advarsel, som samtidig var en betinget Benaadning, men ingen Frikendelse. Hans Syndeskyld kunde atter gøres gældende imod ham, hvis han nogensinde i Fremtiden forglemt de Hensyn, han skyldte sit Embede og sig selv.

Han fik ogsaa Lov at have Fred i Julen, men lidt ind i det nye Aar havde han atter Lejlighed til at mærke, hvor ringe hans Omdømme var blevet.

12. Januar stillede nemlig et Bud fra Viborg hos ham medbringende et stateligt renskrevet Eksempplar af hans hele Sag med alle dens Bilag, underskrevet og forseglet af Provsten og de to andre Viborg

Præster, og „efter den højgunstige Øvrigheds Ordre og Godtbefindende“ skulde Aastrup ogsaa sætte sin Underskrift paa dette for ham saa forsmædelige Aktstykke.

Med den lidet klædelige Nidkærhed, Aastrup altid var besjælet af, naar han kunde paavise, at ogsaa andre kunde kigge for dybt i Glasset, beklagede han sig næste Dag til Stiftsprovsten over dette Bud: „Men som bemeldte Bud, som sædvanligen, naar han kommer her, var afdrukken, og i mange skikkelige Folkes Paahør og Syn kom overfusendes, teede sig meget slet mod mig og Kone og saa godt som truede mig ved at give til Kende, at han nok vidste det forseglede Dokument skulde kyse mig og sætte mig fra Brødet, kunde jeg ingenlunde enten betro hannem Dokumentet eller noget i Hænderne tilbage,“ og med megen Indignation anmodede han om, at der fremtidigt maatte blive benyttet „et andet ædrueligt og skikkeligt Sendebud.“

Trods den Haandsrækning, Schinkel havde givet Aastrup i denne kritiske Tid, er der dog Tegn til, at Herskabet paa Hald mente at maatte tage nogen Afstand fra Præsten i Finderup, thi medens Kammerherren og Frøkenen i tidligere Aar var blandt Fadderne til hans Børn sammen med Honoratiores som Etatsraad Steensen paa Avnsbjerg, saa var kun Møllerfolk og Bønder Daabsvidner til hans Børn, født i Aarene 1760—63. Foruden de navngivne Faddere var det i 1760 Sognefolkene i Ravnstrup Sogn og i 1763 Enstedgaardsfolkene i Dollerup, mens han, betegnende nok, undgik paa samme Maade til Faddere at faa Finderup Sognefolk, som dog var nærmest ved Haanden.

Helt uden Forbindelse med de huslige Forhold i disse Aar er det vel heller ikke, at hans Hustru ca.

1762 nedkom med et dødfødt Pigebarn, mens deres Afkom ellers var levedygtigt nok.

I 1765 synes det gode Forhold til Schinkels dog at være genoprettet, thi da Frederik Bendix 1765 16. Maj døbt, blev han baaret af Kammerherreinden, og Schinkel stod selv Fadder til Drengen, som formodentlig ogsaa er opkaldt efter ham.

I de nærmest følgende Aar synes Laurits Aastrup at have holdt sig i Skindet. Provsteindberetningerne om ham melder vel, at han staar paa Prøve, men at han forretter sit Embede upaaklageligt og driver meget paa Ungdommens Undervisning, og Biskop Rottbøll noterer selv: Disse Sogners Ungdom fandt jeg ved min sidste Visitats nogenledes god.

1772, Onsdagen den 5. August, havde Aastrup tilmed den Glæde at se alle Nørlyng Herreds Præster forsamlede i Dollerup Kirke med Provsten Vilhelm Worsøe i Spidsen; kun den gamle Hr. Søren Ferslev fra Vorde manglede. Aastrup prædikede om 50. Salme 5. Vers¹⁾ og saa opbyggeligt, at han maatte levere Provsten samme Prædiken skriftligt, men Nørlyng Herreds Synodalbog melder iøvrigt intet om, hvorledes han befandt sig i saa mange Embedsbrødres Nærværelse.

Et helt andet Menneske var han dog ikke blevet, thi godt en halv Snes Aar efter disse Tildragelser spurgtes der atter nyt om ham, skønt han endda kort for inden havde givet Provst Worsøe mange Bedringsløfter.

Sagen var den, at der var Vakance i Rødding, Løvel og Pederstrup Pastorat, og derfor skulde Aastrup en Søndag prædike Ordet for Rødding Menighed, men da havde han forinden Gudstjenesten fejret Glæden over at gense Slægt og Venner med saa

¹⁾ 50. Salme 5. Vers: Samler mig mine Hellige, som have sluttet Pakt med mig ved Offer.

megen Fynd, at han havde en fuldgod Rus, da han skulde virke i sit Kald. Den strenge Biskop Rottbøll giver i en Skrivelse af 11. Marts 1773 Stiftsprovst Worsøe følgende Skildring af hans Optræden. Han „skal have drukket sig saa fuld, at han ravede eller tumlede paa Kirkegaarden, og siden, da Tjenesten over saadan Adfærd var forsinket, skal han ført sig hel forargelig og uanstændig op under Prædiken, fordret Alterlysene op til sig med v.“.

I Anledning af det forefaldne fik Stiftsprovsten Ordre til at undersøge Sagen og meddele Bispens Resultatet. Hvad det er blevet, vides ikke. De Irettesættelser, der denne Gang er faldne, synes ikke betroede Papiret, og Aastrup maa vel i nogen Maade have kunnet rette for sig, siden hans Gæsteoptræden i Rødding blev uden Følger.

I de sidste Aar i Finderup havde Aastrup ellers været optaget af Kævlerier med Beboerne om sine præstelige Indkomster, idet Striden om Korntiendens Oppebørsel af Schinkel og Bøndernes Ydelse af Smaaredsel fortsattes. Navnlig klager Aastrup over Agerskov Mænd som Hovederne for de opsætsige, og som første Underskriver paa Klager over Præsten findes hans gamle Avindsmand Christen Jørgensen i Agerskov.

Ogsaa Degnen i Finderup, Peder Sørensen, havde Vanskeligheder med de samme Bønder, men 1781 30. November opnaaede han et Forlig med Mændene i Agerskov, der lovede fremtidig at yde ham 5 Mark Danske, dog maatte han i selve Fredstraktaten, der vistnok er blevet til paa Hald Skriverstue, finde sig i en Indledning, som var en vel tillavet Fornærmelse. Bønderne lovede nemlig at yde de krævede 5 Mark, „endskønt Degnen ikke har forskyldt noget godt af os formedelst hans umættelige Begærlighed og Trættekærlighed“, og ydmygst bad de deres gode Husbond,

Schinkel, om at stadfæste Forliget, „at vi engang maa nyde Fred og Ro“. Schinkel har ej heller tøvet, men straks samme Dag sat sit Navn under dette Aktstykke, som tydeligt nok hverken er affattet eller skrevet af nogen Bonde.

løvrigt synes Aastrup at have kæmpet en redelig Kamp for Skolevæsenets Forbedring i sit fattige Pastorat. Endnu i 1765 var der ingen fast Skoleholder i Dollerup Sogn, men kun en omløbende, der gæstede Sognet den halve Vinter og ugentlig flyttede fra det ene Sted slettere end det andet, og 1772 30. November fandt Biskop Rottbøll det nødvendigt i Anledning af Forholdene i Finderup at skrive saaledes til Stiftsprovsten: „Da der desuden fandtes saare liden Guds Kundskab hos de unge smst., ville De tillige have desto skarpere Indseende med dem saa vel som Skoleholderne, at de bedre herefter fyldestgøre deres Pligter“.

Paa den anden Side klagede baade Præst og Degn over, at Forældrene nødig sendte deres Børn til Skole, og 1773 2. December skriver Aastrup:

„Hvad Ungdommens Undervisning her i Sognene angaar, hvorved Guds Kirkes Ære skulde forøges og fremmes, da findes her maadelige Anstalter. Skoleholderne er tillagte for lidet til Løn, og af samme indeholdes en Del af de selvraadige, hvorover Skoleholderne gøre deres Arbejde under Suk og med Ked-sommelighed fra Martini indtil hen i Fasten, imidlertid Forældrene til Dels afholder deres Børn fra Skolen“.

Meget opnaaedes der vist heller ikke, medens Aastrup var i Embedet. Han stillede Forslag om Indretning af et Skolehus i Dollerup, men om det blev til noget i hans Tid, er tvivlsomt. I Finderup skulde Degnen holde Skole, men Peder Sørensens Forhold til Beboerne fremmede ikke Skolegangen, og i Vinteren 1785—86 havde han helt nedlagt Arbejdet i Skolen,

og nægtede ogsaa at ringe Morgen- og Aftenklokken. Han var nemlig atter raget uklar med Bønderne, som nu nægtede ham Degnekorn, hvorfor Biskop Tetens 14. Januar 1786 maatte paalægge Stiftsprovsten at gribe ind, efter at han med megen Bedrøvelse af „den gode Hr. Aastrups Skrivelse“ havde erfaret, hvor skændigt Skolegangen var blevet forsømt.

At Aastrup gerne vilde bort fra Skuepladsen for alle hans baade selv- og uforskyldte Genvordigheder, er kun rimeligt. Et Forsøg, han i 1771 gjorde paa at faa Bælum-Solbjerg Kald, lykkedes ikke. Lidt Afstand mellem sig og Vennerne i Finderup opnaaede han ved engang i Halvfjerdserne at flytte tilbage til det ensomme Falledsgaarde, men det har sikkert været ham som en Befrielse i December 1786 at blive kaldet til Sognepræst for Rødding, Løvel og Pederstrup Menigheder. Hans vel muntre Gæsteoptræden i Rødding i 1773 havde altsaa ikke forarget Menigheden i nogen højere Grad, siden han nu trods alt kom til at staa for Alteret i sit Fødesogns Kirke.

Om Aastrups Virksomhed i det nye Embede er der lidet at berette. At han ikke var kommen blandt lutter Engle, derom vidner en Skrivelse af 1789 5. Juni fra Biskop Tetens, der ønskede at vide, om Skoleholderen i Løvel nu var blevet en ordentlig Husholder, og om hans Kone „ikke paa ny er henfalden til Drukkenskab eller anden Uorden, som hun tilforn i yderlig Grad har været hengiven til“. Det maa have været strengt for Hr. Laurits Aastrup, der saa ganske havde abandonneret al stærk Drik, at han saaledes vedblivende maatte trækkes med andre Folks Drukkenskab og onde Tilbøjeligheder.

Hans Nidkærlighed, naar det gjaldt Næstens Synder, var dog usvækket. Den var endog for stærk for Biskop Tetens, hvis hele Færd var præget af Mildhed

og Overbærenhed (*Summa autoritas amoris est*¹⁾); dette har været min Grundregel fra den første Time, jeg blev paa nogen Maade foresat andre). I Anledning af nogle ubeviselige Beskyldninger, Aastrup havde fremsat om et Medlem af sin Menighed, irettesatte Tetens ham (1804 18. Juni) med følgende Ord: „For Dem som forsigtig Præst er endog med allerstørste Nidkærhed intet andet at gøre end i sagtmodig Kærlighed i Enrum at advare og formane enhver i Deres Menighed, som De kan have nogen grundet Mistanke over for en eller anden Last. Videre gaar den nidkæreste kloge Præst ikke, og naar hemmelig, kærlig Advarsel intet kan udrette, maa han, naar Sagen ej tilstrækkelig kan bevises, tit og trøste sig ved som redelig Guds Tjener at have gjort alt, hvad efter Embeds Pligt og Loven er ham muligt. At tvinge Husbonden til at jage Pigen af sin Tjeneste, naar han ej godviljig vil opsiges hende, er ikke nogen Præst, ja, ingen Øvrighed muligt, saalænge ingen alvorlig Forbindelse er vitterlig og beviselig“. Biskoppens Skrivelse endte med den Bemærkning, at Aastrup godt kunde tage de paa-gældende til Alters, hvad han formodentlig havde nægtet.

Dette synes at have været det sidste kraftigere Udslag af Laurits Aastrups Kamp mod Kødets Skrøbelighed hos andre. Alderen maatte vel ogsaa nu antages at dulme hans Nidkærhed. Da han var 85, fik han en personel Kapellan til Hjælp, og Kirkebogens rystende Oldingehaand vidner om, at det var paa Tide. Højt bedaget døde han 1812 28. Oktober, og 4 Dage efter, den 1. November, fulgte hans 79-aarige Hustru sin urolige Ægtefælle i Døden, saaledes at de gamle Præstefolk kunde begravnes Side om Side den 11. Novbr. efter sammen at have delt Livets Genvordigheder i 59 Aar.

1) Kærlighedens Myndighed er den største.

De overlevede tre af deres Børn, nemlig: Jens Peter (født 1760 18. Marts, der døde som Præst i Karlby og Voldby 1809 23. Maj, Johannes Adolf Nicolaj (født 1770 7. Decbr.), død i Nibe, og Louise (hjemmedøbt 1756 6. Maj), død i Ægteskab med Købmand Møller i Skanderborg. Af de efterlevende var Frederik Bendix (f. 1765 20. April) Handelsmand og Stadshauptmand i Randers, Ellen Cathrine (født 1754 20. Marts) gift med Degnen i Sjørsløv, Samuel Sørensen Møller, Ulrikke Augusta (født 1758 12. Februar), gift med Fuldmægtig Conradi ved Guldhuset i København, men dog skilt fra Manden ved Forældrenes Død. Anna Cathrine havde 1790 5. November ægtet Sr. Erik Henriksen Jacobi Boesen paa Le Søgaard, men blev Enke og derefter (1808 28. December) gift med Kobbersmed Lars Pedersen Keyser i Hobro.

Hjemme i Præstegaarden i Rødding var Andreas Joseph (født 1776 31. Maj), der ved Slutningen af Skiftet efter Forældrene (1817 26. Juni) synes at være Ejer af Frandsbjærg ved Mariager, og Sofie Charlotte (født 1767 16. August).

Trods daarlige Forhold i Hjemmet og smaa Kaar var det saaledes lykkedes for de fleste af Laurits Aastrups Børn at sikre sig ret nette Lodder i Livet.

De fik Lov at vente Tænge paa deres Arveparter, og store blev de ikke, da Boet ved dets Slutning i 1817 kun udviste et Overskud af 736 Rdlr. 1 Mk. 2 Sk. til Deling mellem Arvingerne, men det maa bemærkes, at 11. Juni 1812 havde Faderen til hver af de to Børn i Hjemmet udstedt en Obligation paa 1000 Rdlr. D. C. som Vederlag for deres tjente Løn, som udbetaltes forud, saa lidt Værdier havde han dog faaet sanket sammen i sit lange Liv.

Maalt med Nutidsøjne er Laurits Aastrups Personlighed lidet tiltalende, og det forbavser, at han

slap saa let fra sine Forløbelser, men en Rus var i hine Tider i og for sig ikke anstødelig, naar den blot blev baaret med Anstand, hvad Aastrups nu ganske vist ikke altid blev, og han skal have været en særdeles begavet Taler.

Hans Evner i den Retning har sikkert mere end noget andet bidraget til at frelse ham, thi den Gang betød det saare meget for en Præst at være en dreven Prædikant, mens det havde noget mindre at sige, om han ogsaa levede efter sin Prædiken, naar han blot forstod paa det opbyggeligste at angre sine Overtrædelser.

Det er heller ikke for at redde Laurits Aastrup fra dybeste Glemsel, at hans Levned her er skildret, men for at give et sandfærdigt Billede af de gamle patriarkalske Tider, hvor Forholdet mellem Sognebørn, Degn og Præst ikke altid var den Idyl, som rare Mennesker drømmer om en stille Sommeraften, naar de fra Kirkegaarden med de hensovede Slægters fredelige Grave ser ud over Bondebyens Huse og Gaarde, samlede om Sognets vejrbidte Kirke, der kunde fortælle helt andre Historier fra endnu fjernere Tider.

Kilder.

De benyttede utrykte Kilder til Aastrups Historie maa alle søges i Landsarkivet i Viborg. I Viborg Bispearkiv findes under Nørlyng Herred Pakke 17 Nr. 6 et Læg angaaende det store Sammenstød i 1761, mens de øvrige Efterretninger er fundne i Bispeembedets Kopibøger og blandt dets indkomne Breve. Desuden er vedkommende Kirkebøger og Fjends-Nørlyng Herreders Skifteprotokol benyttet.

